

Любов ТЯНУТОВА,

учитель музичного мистецтва Чернігівського навчально-реабілітаційного центру Чернігівської обласної ради

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА

У статті розкрито сутність понять «інновація», «інноваційна діяльність»; розглянуто зміст інноваційної діяльності вчителя музичного мистецтва як складової його професійної підготовки. Запропоновано інноваційні методи, прийоми, форми роботи з учнями на уроках мистецтва. Створення сприятливих умов для навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційні технології, інтерактивні методи, прийоми, форми навчання.

Проблема виховання молодого покоління – одна із найбільш актуальних у сучасній педагогічній науці. Пріоритетним напрямом реформування освіти є забезпечення в кожному навчально-виховному закладі гуманістичного підходу до дитини. Організація навчально-виховного процесу має бути спрямована на створення відповідного життєвого простору, який допоможе кожній дитині знайти своє місце в житті, бути самостійною особистістю, здатною ціннісно ставитися не лише до самої себе, а й оточення, приймати свідомі рішення та відповідати за їх виконання.

В умовах оновлення української освіти особливого значення набуває проблема створення сприятливих умов для розвитку, виховання і навчання осіб з особливими освітніми потребами, які б відповідали завданням реформування освіти на шляху до її відкритості, демократичності та доступності, реалізації основних завдань Нової української школи.

Діти з особливими освітніми потребами відрізняються від здорових дітей своїм підходом до навчання, яке визначається фактором їхнього розвитку. Розумне, цілеспрямоване виховання допоможе компенсувати певний їх дефект, а завдяки компенсаторним можливостям та гнучкості їх нервової системи у процесі виховання відбудеться розвиток особистісних якостей. Головною вимогою до сучасного виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення процесу самореалізації та формування соціальних компетенцій кожного вихованця. Переді мною, педагогом, сьогодні постало завдання: створити відповідні умови, що допоможуть кожній дитині самовиразитися (активність до самореалізації), самоствердитися (активність, спрямована на самореалізацію), самоактуалізуватися (активність на збагачення своїх власних сил).

Навчально-пізнавальна діяльність учнів з порушенням зору та незрячих не завжди ефективна при використанні традиційних засобів, тому необхідне застосування специфічних інноваційних засобів навчання і виховання. Використання інноваційних технологій спрямовано на розвиток умінь мотивувати дії, самостійне орієнтування в інформації, яку отримують, формування творчого, нешаблонного мислення, розвиток дітей за рахунок максимального розкриття їх природних здібностей.

Інтерактивні методи найбільш відповідають компетентнісному підходу до навчання і виховання дітей з порушенням зору. Вони не змушують учнів виконувати ті чи інші вимоги, а дають простір для саморегуляції, створюють умови для того, щоб школяр

сам прийшов до виконання поставлених завдань. Тому актуальними для інклюзивного навчання серед інтерактивних методів є **імітаційні**, а саме дидактичні ігри, робота в малих групах, технології «портфоліо», кейс методи.

Основа інтерактивного навчання – робота в малих групах. Найпростіша форма, що належать до інтерактивного навчання – це робота в парах, що дозволяє учням набути навичок співробітництва, оволодіти уміннями висловлюватись та активно слухати. Під час роботи в парах можна швидко виконувати вправи, які за інших умов потребують великої затрати часу.

Серед них можна назвати такі дидактичні ігри:

- «Знайди пару» – учні до карток з друкованими буквами (шрифт Брайль) добирають відповідні рукописні літери. Називають букви, звуки, які вони позначають, складають з ними слова.

- «Незнайко» – один учень читає, а інший виправляє допущені помилки.

- «Вовк і заєць» – один учень починає читати текст, другий вступає після нього, як перший дійде до крапки, й намагається його догнати.

- Метод «Мікрофон» надає можливість кожному учневі щось сказати, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлювати свою думку. Правила проведення такі: говорити має тільки той, у кого «символічний» мікрофон (відповіді не коментуються і не оцінюються; коли хтось висловлюється, інші не можуть говорити або викрикувати з місця).

Поширеними є ігри «Засели будиночок», «Розмова по телефону», розгадати кросворд чи скласти слово із запропонованих букв.

Зважаючи на це, технології викладання і навчання в інклюзивному середовищі мають бути придатні та ефективні для задоволення різноманітних освітніх потреб усього багатоманітного контингенту учнів, а одна з найдієвіших технологій — диференційоване викладання.

Диференційоване викладання передбачає, що всі учні різні, тож необхідно: виявити ці відмінності, створити відповідне освітнє середовище та організувати навчальний процес таким чином, аби забезпечити ефективний навчальний досвід для кожного з них. Диференційоване навчання має забезпечити доступність освітньої програми для учнів з особливими освітніми потребами, необхідну підтримку, успішне опанування змісту навчання і досягнення максимально можливих для кожного з них результатів.

Арт-терапія (реабілітація шляхом творчості). Це лікування за допомогою залучення дітей з особливими освітніми потребами до мистецтва.

Методи арт-терапії. Лікувальна педагогіка – це галузь соціальної педагогіки, яка межує із знаннями медицини, педагогіки і психології. Проблемами лікувальної педагогіки займалися зарубіжні та вітчизняні вчені Д. Виготський, А. Дубровський, В. Кашенко, Я. Корчак, В. Сухомлинський та ін.

Поняття «лікування» з грецької означає терапія. Метою лікувальної педагогіки є виховання дітей з відхиленнями у здоров'ї, тобто їх оздоровлення інтелектуальної, духовної, душевної, фізичної та соціальної сфери, розвиток соціальних навичок, ціннісних орієнтацій, спрямування соціальних установок у конструктивному напрямі.

Здійснити поставлені завдання допоможуть засоби естетики (естетотерапія), фауни (зоотерапія), запахів флори (аромотерапія), природи (дендротерапія) та ін. З метою розв'язання проблем адаптації використовують:

1. Ігрову терапію – процес спільного з дитиною переживання і осмислення будь-якої життєвої ситуації, що подана в ігровій формі. Головне значення гри полягає в тому, що завдяки особливим ігровим способам дитина моделює взаємодію з навколишнім світом та людські стосунки. Це надає опанованим раніше предметним діям певного сенсу. Отже, у ході гри дитина засвоює мотиви людської діяльності. На основі цього формується

прагнення до суспільнозначливої діяльності, що стає основним моментом готовності до шкільного навчання та трудової діяльності.

Важливою ознакою ігротерапії є інструкція до будь-якої гри, побудована у формі казки або притчі. До прикладу, гра «Допоможи ближньому». Вибирається сюжет: Король, який править країною; слуги – Радість, Задоволення, Інтерес, Злість, Страх, Образа.

2. Бібліотекотерапію – читання літератури з подальшим обговоренням прочитаного, організація літературно-музичного вечора.

З метою терапії фізичної активності використовується:

- Психогімнастика – форма терапії або невербальний метод групової психотерапії, що ґрунтується на руховій експресії, міміці, пантоміміці. Соціальний педагог використовує вправи на зняття напруги і скорочення емоційної дистанції учасників групи.

- Музикотерапія. Впливаючи на психоемоційний стан людини, музика призводить до певних гормональних і біохімічних змін в організмі, позитивно впливає на інтенсивність обмінних процесів. Позитивні емоції, що виникають під час звучання музики, стимулюють інтелектуальну діяльність дитини.

Широко використовують:

- лікувальну гімнастику. В результаті різних засобів руху знімається втома, змінюється реактивність організму, підвищується його стійкість, активізується діяльність мозку та ін.

- аромотерапію використовують для підвищення тонуусу організму, зміцнення здоров'я, лікування простудних захворювань та ін. Наприклад, аромат евкаліпта знижує сонливість, яка викликана перенапруженням; запах лаванди допомагає зосереджуватися тощо.

Технології, які спрямовані на соціалізацію дітей з порушенням зору та незрячими:

- Казкова імідж-терапія спрямована на миттєве перетворення, зміну поведінкових стереотипів. Недостатньо здорова в психологічному і соматичному сенсі дитина часто звикає до однієї ролі – ролі хворого. І тільки реальна, а не уявна зміна способу поведінки, реальне переодягання здатне допомогти їй знайти альтернативні іпостасі самої себе. Змінюючи свій образ, дитина змінює характер, стиль поведінки і спілкування. Через казкове перетворення діти дуже добре починають контролювати свою поведінку.

У навчально-виховній та корекційній роботі казки виконують такі функції:

- функція дзеркала: зміст казки стає тим дзеркалом, яке відображає внутрішній світ людини, полегшуючи тим самим ідентифікацію з ним;

- функція моделі: казки відображають різні конфліктні ситуації і пропонують можливі способи їх вирішення або вказують на наслідки окремих спроб вирішення конфліктів, таким чином вони допомагають вчитися за допомогою моделі;

- функція опосередкування: казка виступає в якості посередника між дитиною і психологом, знижуючи тим самим опір;

- функція зберігання досвіду: після закінчення психокорекційної роботи, казки продовжують діяти в повсякденному житті людини;

- функція повернення на більш ранні етапи індивідуального розвитку: вона викликає здивування і подив, відкриваючи доступ у світ фантазії, образного мислення;

- функція зміни позиції: казки несподівано викликають у дитини нове переживання, в її свідомості відбувається зміна позиції.

Метод Монтесорі заснований на спостереженні за дитиною у природних умовах та прийнятті її такою, якою вона є. В групах Монтесорі дитина навчається самостійно за допомогою спеціально розробленого навколишнього середовища – Монтесорі-матеріалів, маючи можливість самоконтролю; дитина сама бачить свої помилки, дорослому не потрібно вказувати на них. Роль учителя полягає в керуванні самостійною діяльністю дитини, а не в її навчанні.

Методи, які використовуються, залежать від проблеми в дітей, індивідуальних особливостей, середовища, рівня соціальної адаптації, можливостей самого спеціаліста.

- Комп'ютерні технології важливі, перш за все, як джерело інформації при використанні мережі Інтернет. Оволодівши досить простими навичками роботи з пошуковими системами, можливий доступ до безлічі довідників, словників, енциклопедій тощо, крім цього Інтернет має значну базу музичного, образотворчого і фотоматеріалу.

Комп'ютерні ігри – це потужний резерв в ігротерапії. Ігри повинні бути не тільки елементом розваги, а й тренуванням ряду емоційних, психічних і моторних функцій. Вони дозволяють моделювати різні стани, як сенсорні, так і емоційні, тренують координацію, рух, включають механізм «око-рука». Ігри сприяють формуванню таких якостей, як ухвалення рішення, подолання страху перед непередбаченими обставинами.

За допомогою методів виховання у вчителя є можливість коригувати поведінку та розвиток дітей, формувати необхідні якості особистості, ціннісні орієнтації, збагачуючи при цьому досвід діяльності, спілкування та відносин. Метод інклюзивного виховання – спосіб діяльності вихователя і вихованців з метою досягнення поставленої корекційно-виховної мети.

У соціально-педагогічній діяльності вчителя мистецтва актуальними методами інклюзивного виховання є методи, котрі умовно можна класифікувати на:

- Методи формування свідомості: бесіда, диспут, лекція, приклад, пояснення, переконання.

- Методи організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості: вправи, привчання, виховні ситуації, приклад.

- Методи мотивації та стимулювання: вимога, громадська думка. Неприпустимо застосовувати в інклюзивному вихованні методи емоційного стимулювання – змагання, заохочення, переконання.

- Методи самовиховання: самопізнання, самооцінювання, саморегуляція.

- Спеціальні методи: патронат, супровід, тренінг, медіація.

- Спеціальні методи педагогічної корекції, запропоновані І. Підласим, які варто використовувати для цілеспрямованого виправлення поведінки або інших порушень, викликаних спільною причиною. До спеціальних методів корекційної роботи належать: суб'єктивно-прагматичний метод, метод заміщення, метод «вибуху», метод природних наслідків і трудовий метод.

Ефективність колективних, групових та індивідуальних форм організації виховної роботи зростає, якщо вони застосовуються в системі, пов'язані між собою і доповнюють одна одну.

Виховання дитини з порушенням зору, а відтак і його соціалізація відбувається через діяльність. У залежності від діяльності, яка є головною на певній стадії виховання, умовно класифікують наступні форм організації інклюзивного виховання:

- *Позакласна пізнавальна діяльність.* Навчаючись у навчально-реабілітаційному центрі вихованці беруть участь у позаурочних заходах: участь у всеукраїнських конкурсах, концертах. Долучаються до участі в загальношкільних лінійках, присвячених різним акціям (перший і останній дзвінок, День знань та ін).

- Проводяться тематичні свята (свято Матері), народознавчі свята (свято Святого Миколая, Великдень), державні свята тощо.

- Ціннісно-орієнтувальна діяльність: бесіди, диспути щодо проблем життя, зустрічі з цікавими людьми, рольові ігри тощо.

- Вільне спілкування як обмін інформацією і як взаємодія передбачає перегляд і аналіз кіно- і відеофільмів, репродукцій творів видатних художників, обговорення прочитаних творів, книг, журнальних чи газетних статей, прослуховування фонозаписів, виступи запрошених та учнів класу.

Таким чином, виховання дітей з особливими освітніми потребами – невід’ємна складова в загальному виховному просторі, що базується на основних вимогах сьогодення щодо виховання молодого покоління з метою забезпечення соціальної адаптації дітей та їх відповідної самореалізації. Сучасні інноваційні технології дозволяють кожній дитині залишатися самою собою, не відчувати незручності, образи від порівняння з іншими учасниками групи, класу та просуватися в розвитку відповідно до своїх природних можливостей.

Отже, визначальними формами і методами виховання молодших школярів в інклюзивному класі є методи, котрі розраховані на довготривалі терміни, поєднують індивідуальні когнітивні, емоційно-вольові та досвід і, разом з тим, є корекційного спрямування. У процесі соціально-педагогічної діяльності вчитель повинен створити відповідні умови, що допоможуть кожній дитині саморозвиватися, самостверджуватися і самоактуалізовуватися і, отже, інтегруватися в суспільство.

Список використаної літератури:

1. Войтко В. Навчання і виховання дітей з особливими потребами: сучасні підходи, КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2016.
2. Гета А.В., Заїка В.М., Коваленко В.В. та ін. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник / за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава: ПУЕТ, 2018.
3. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: Навч. метод. Посібник / За заг. ред. А.А. Колупаєвої, Київ: Видавнича група «А. С. К.», 2012.
4. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук., К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. Серія «Інклюзивна освіта».
5. Колупаєва А.А. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів: / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Навчально-методичний посібник. К.: «АТОПОЛ». 2010. Серія «Інклюзивна освіта».
6. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навчально-методичний посібник. Рівне, 2016.
7. Пометун О.І. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Методичний посібник для вчителів початкової школи / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, О.А. Біда та ін. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011.
8. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ. ТОВ «Агентство «Україна», 2019.
9. Сак Т.В. Технологія портфоліо в інклюзивному класі // *Дефектологія*. № 4. 2009.
10. Таранченко О. М. Стратегія сучасного викладання: надання підтримки учням з особливими потребами в умовах інклюзивного навчання // *Початкова школа*. 2013, № 4.